

Opdrachten aan de overlegtafels

---

1. Algemeen

Het doel van de komende werkzaamheden in de overlegtafels is de totstandkoming van een ambitieus Energieakkoord voor duurzame groei, dat gedragen wordt door de partijen in de SER, de deelnemende natuur- en milieuorganisaties, andere relevante maatschappelijke stakeholders en overheden¹. Steun aan het beoogde akkoord is vrijwillig maar zeker niet vrijblijvend. Betrokkenen committeren zich – binnen hun verschillende sferen van verantwoordelijkheid – ten volle aan de te maken afspraken voor zover deze betrekking hebben op terreinen waar ze in staat zijn invloed op uit te oefenen.

Partijen zijn zich ervan bewust dat duurzame economische groei het beste uitzicht biedt op het op korte termijn realiseren van de verschillende doelstellingen op het terrein van energie, klimaat, milieu, concurrentiekracht, werkgelegenheid en exportmogelijkheden. Tevens biedt dit perspectief op een snelle en volledige transitie naar een CO₂-arme economie, (groene) werkgelegenheid, betaalbare energie voor iedereen en behoud van de concurrentiepositie van het bedrijfsleven. Dit vereist een consistent en coherent kader voor het klimaat- en energiebeleid met bijbehorende beleidsinstrumenten en het (op basis van dat kader) doen van daadwerkelijke investeringen, waardoor de transitie naar een schone, betaalbare en betrouwbare energievoorziening in de gewenste versnelling komt en de potenties die dit heeft voor een duurzame groei worden benut. Het akkoord moet aansluiten bij de ambities van het kabinet-Rutte II en tevens de basis leggen voor een stabiel investeringsklimaat voor de lange termijn.

Het langetermijnperspectief richt zich op een uitwerking op hoofdlijnen van de aanpak voor duurzame groei waarin het kabinet conform het Regeerakkoord een internationaal volledig duurzame energievoorziening in 2050 nastreeft.² Partijen zijn zich bewust van de internationale cq mondiale context van duurzaamheidsbeleid in den brede. Het akkoord houdt daarom expliciet rekening met de internationale context van het energie- en klimaatbeleid. Tegen deze achtergrond betekent dit dat verschillende langetermijnscenario's van belang zijn. De tafels zullen bij het samenstellen van de pakketten van maatregelen hier rekening mee houden langs de lijnen van de volgende scenario's, opgebouwd in volgorde van vergroting van het handelingsperspectief:

- Het '*nationale*' scenario. Hierin ontstaat er in internationaal verband (Europees en mondiaal) geen overeenstemming over een krachtige, gezamenlijke koers. In die context is van belang te bepalen wat er op nationaal niveau maximaal kan worden gedaan om tot een betrouwbare, betaalbare en schone energiehuishouding te komen die bijdraagt aan duurzame groei.
- Het '*Europese*' scenario. Hierbij komt er op Europees niveau wel een voortvarend energie- en klimaatbeleid tot stand, maar lukt het niet om op mondiale schaal tot vergelijkbare afspraken te komen.
- Het '*mondiale*' scenario. Hierin ontstaat er op mondiaal niveau overeenstemming over een gemeenschappelijke aanpak met concrete afspraken om rond 2050

---

¹ Zie ook SER-advies *Naar een Energieakkoord voor duurzame groei* (2012).

² *Bruggen slaan*, Regeerakkoord VVD – PvdA, 29 oktober 2012, p.9.

tot de gewenste CO₂-reductiedoelen te bereiken. Kenmerk van dit scenario dat er op een zeker moment (rond 2020) sprake is van een mondiale CO₂-prijs

Bedoeling van de scenario's is niet om obstakels op te werpen bij het zoeken naar mogelijkheden, maar juist om creativiteit bij de aanpak te bevorderen.

Het Energieakkoord moet, uitgaande van deze scenario's, voor de komende decennia leiden tot duurzame groei en bijdragen aan een koers richting een internationaal volledig duurzame energievoorziening in 2050. Het akkoord moet inspelen op de kansen en bedreigingen voor onze economie en werkgelegenheid. De financiële kaders uit het Regeerakkoord zijn gedurende deze kabinetsperiode leidend voor de afspraken. Daarbinnen biedt een slimme inzet van bestaand en nieuw beleid in combinatie met nieuwe investeringen van bedrijven en burgers mogelijkheden voor de beoogde energietransitie. Betrouwbaar, betaalbaar en schoon vormen de ijkpunten van het instrumentarium. Instrumenten moeten verder niet alleen effectief, efficiënt, en rechtvaardig zijn, zij moeten ook zijn toegesneden op het juiste schaalniveau: nationaal, Europees of mondiaal.

Aangezien een transitie voor bepaalde groepen met grote kosten gepaard kan gaan, is het ook belangrijk om de consequenties hiervan te benoemen en zo nodig van overgangsmaatregelen te voorzien.

De resultaten uit de tafels moeten samen resulteren in een consistent en coherent Energieakkoord voor duurzame groei. Dit betekent dat gedurende het proces afstemming plaatsvindt tussen de onderscheiden overlegtafels. Dit is een primaire taak van de regiegroep die daarin wordt bijgestaan door de betrokken kennisinstellingen, onder regie van het PBL, om de samenhang en mogelijke strijdigheid tussen voorstellen in kaart te brengen en te agenderen.

Elk van de tafels behartigt een aantal specifieke thema's en vragen. De tafels wordt gevraagd in ieder geval (langs de lijnen van de hiervoor genoemde scenario's) het volgende op te leveren:

1. Concrete afspraken over de inzet van bestaande en waar nodig/wenselijk aanvullende beleidsmaatregelen die bijdragen aan het hierboven omschreven beoogde akkoord, de benodigde financieringsarrangementen en het commitment daaraan van bedrijven, werknemers, milieuorganisaties en burgers. De afspraken zullen transparant (SMART) worden geformuleerd en 'mijlpalen' bevatten over de uitvoering van afgesproken prestaties en verantwoordelijkheden.
2. Bij deze pakketten van afspraken en maatregelen wordt bezien hoe deze maximaal bijdragen aan duurzame groei, zowel in het bereiken van de nationale en Europese doelstellingen van het energie- en klimaatbeleid voor 2020 en daarna, als voor de sociaaleconomische effecten waaronder het bevorderen van de concurrentiepositie van het bedrijfsleven, innovatie en werkgelegenheid.
3. Perspectief op de ontwikkeling van kwaliteit en kwantiteit van de werkgelegenheid en aanbevelingen om dat perspectief te realiseren, inclusief afspraken gericht op de toekomstige arbeidsmarktbehoefte en scholing.

Daarnaast zal het "Energieakkoord voor duurzame groei" een visie bevatten op de borging (governance) en monitoring van de uitvoering van het akkoord over kabinetsperioden heen, waarbij ook rekening gehouden kan worden met nieuwe economische, technische en internationale ontwikkelingen. Hiervoor wordt de tafels gevraagd ideeën aan te leveren.

De tafels zullen bij de totstandkoming en afronding van het Energieakkoord van doorrekeningen en een onderbouwing worden voorzien, waaronder een kwantitatieve raming van de effecten op uitstoot van CO₂ in 2020 en 2030, alsmede de 2020-doelen voor energie-efficiency en hernieuwbare energie, de concurrentiepositie van het bedrijfsleven, werkgelegenheids- en inkomenseffecten en het budgettaire effect voor de overheid. Daarvoor zullen de tafels de nodige informatie aanleveren bij PBL, die dit verder afstemt met ECN en CPB. Deze kennisinstellingen zullen de definitief doorgerekende effecten valideren. Bottom up ideeën komen beschikbaar via klankbordgroepen, werkconferenties en het versnellingsnetwerk van Nederland Krijgt Nieuwe Energie.

2. Specifieke vragen per tafel

2.1 Tafel Gebouwde omgeving en decentrale hernieuwbare energieopwekking

1. Met welke aanpak kunnen overheden, bedrijven, woningcorporaties en burgers een forse extra *energiebesparing in de gebouwde omgeving* realiseren die bijdraagt aan een lagere energierekening, CO₂-reductie en een impuls geeft aan de bouw- en installatiesector? Wat moet gebeuren op welke termijn? De werkgroep streeft er ook naar netto 6000 tot 10.000 extra voltijdsbanen per jaar met deze aanpak te realiseren.

Bij de beantwoording is vooral van belang aan te geven hoe een optimale verbinding kan worden gemaakt tussen enerzijds het bestaande en aangekondigde beleid en anderzijds datgene dat op de middellange en lange termijn extra nodig is om de noodzakelijke forse stappen te realiseren. Naast het grote potentieel vooral in de bestaande woningen en utiliteitsgebouwen wordt ook gekeken naar het realiseren van de ambities in de nieuwbouw zoals die wettelijk zijn vastgelegd.

2. Hoe kan Nederland *lokale energieopwekking* en de ontwikkeling van *smart cities* faciliteren en de positieve energie rond lokale projecten benutten? Onderwerpen hierbij zijn in ieder geval energiebelasting, gebruik van ICT-oplossingen, belemmeringen in regelgeving, ruimtelijke ordening en ruimtelijke inpassingsaspecten, vergunningverlening, de inpassing in het elektriciteitsnet (inclusief de kostentoe rekening) en kansen voor werkgelegenheid.

2.2 Tafel Industrie, Energieproductie en ETS³

1. Hoe kan *ETS* structureel verbeterd worden, zodat dit een centraal en geloofwaardig instrument wordt voor CO₂-reductie in de energiesector, industrie en luchtvaart en tegelijk de mondiale en Europese concurrentiepositie van deze sectoren goed borgt?

Hierbij zijn zowel de opties die de Europese Commissie onlangs heeft gecommuniceerd aan de orde als ideeën vanuit de verschillende organisaties. Zo mogelijk moet voorrang worden gegeven aan een gezamenlijk opvatting voor de consultatierondes.

Daarnaast is er de opdracht structurele verbeteringsopties te ontwikkelen die het ETS effectiever maken. Onderwerpen hierbij zijn onder meer de bescherming van *carbon leakage* van bedrijven (toewijzing rechten, compensatie indirecte kosten), de doelstelling voor 2030, de extraterritoriale werking bij de luchtvaart, de conjunctuurgevoeligheid van ETS, onderbrenging van de zeevaart in het ETS en de interactie met andere beleidsdoelen voor CO₂-reductie zoals duurzame energie en energiebesparing. Ook speelt de vraag hoe het

³ Emission Trading System: Europese Emissiehandelssysteem.

onderhandelingsproces in Brussel en de Nederlandse inbreng daarin het best georganiseerd kan worden.

2. Met welke beleidsinstrumenten van de overheid en investeringen van burgers en bedrijven wordt op efficiënte wijze *de doelstelling van 16% hernieuwbare energie in 2020* gerealiseerd, mede in het licht van de ontwikkelingen daarna? Onderwerpen hierbij zijn onder meer de instrumentinzet, de rol van het bedrijfsleven, financieringsvraagstukken, de samenhang met andere Europese lidstaten, de noodzakelijke infrastructuur, ruimtelijke inpassing, effecten op energie-intensieve sectoren en kleinverbruikers, de bijdrage aan de doelstelling via energiebesparing. Dit laatste verdient hoge prioriteit omdat het principe van de 'Trias Energetica' door deskundigen als onderbelicht wordt beschouwd waardoor verduurzaming van het energieverbruik onnodig duur is. Verduurzaming van het energiegebruik in de sector mobiliteit is geen onderdeel van deze werkgroep.
3. Welk beleid is nodig voor het realiseren van een goed *investeringsklimaat voor grootschalige energieproductie* en ook het verduurzamen daarvan, mede in relatie tot de (Europese) doelstellingen van het energie- en klimaatbeleid voor 2020 en daarna? Onderwerpen hierbij zijn bestaande vormen van fossiele energie en elektriciteitsproductie, warmte voor de industrie, nieuwe vormen zoals schaliegas, de toepassing van CCS en kernenergie. Hierbij spelen de afstemming met buurlanden, de betaalbaarheid en betrouwbaarheid van de energievoorziening, het energietransportnetwerk, ruimtelijke inpassing.
4. Wat is er nodig om (naast ETS) *in de industrie en agrosectoren extra energiebesparing te realiseren*, inspeland op de kansen die er liggen en rekening houdend met de Europese besparingsdoelstellingen en de concurrentiepositie van de te onderscheiden sectoren?

2.3 Tafel Commercialisatie van innovatie en schone energietechnologieën

De aanpak van deze tafel wijkt af van de eerder genoemde tafels. Deze tafel richt zich op de economische kansen van Nederlandse bedrijven op de internationaal zeer snel groeiende markten voor duurzame producten en de voortbrenging daarvan via onder meer hernieuwbare energie, energiebesparing, groen gas, aardgas, adaptatietechnologieën, etc. Het doel is de kansen van Nederlandse bedrijven op deze wereldmarkten te optimaliseren door commercialisatie van deze technologieën. Het opbouwen van marktposities, het genereren van kritische massa en het goed internationaal positioneren van Nederlandse bedrijven zijn belangrijke elementen, alsmede het creëren van gunstige randvoorwaarden om op internationale markten succesvol te zijn. Een ambitieuze aanpak met als doel een toppositie op enkele mondiale (niche)markten is het uitgangspunt.

Het vertrekpunt is het bestaande beleid van de Topsector Energie. In overleg met de Topsector wordt gezien welke onderdelen nog niet door dit beleid gedekt worden en waar aanvulling en versterking via dit energieakkoord nodig en wenselijk is. Hierbij is van belang dat in nauwe wisselwerking met de overige tafels wordt gezien waar kansen liggen en aanvulling en versterking nodig en wenselijk is.

Centraal staan een nog sterkere internationale benutting van de kracht van het Nederlandse bedrijfsleven (versterking van de internationaliseringsagenda van de topsector) en het waarborgen dat er voldoende geschoold personeel (human capital agenda) beschikbaar is en kansen voor werkgelegenheid maximaal worden benut.

De rol van demonstratieprojecten in de fase die ligt tussen enerzijds onderzoek en anderzijds grootschalige toepassing is een belangrijk aandachtspunt. Ook moet goed

worden gekeken naar de rol van de thuismarkt, de aanjaagfunctie van launching customers en particuliere financieringsmogelijkheden.

De tafel krijgt de opdracht om de commercialisering van de meest veelbelovende schone energie- en adaptatietechnologieën met verdienpotentieel te versnellen, in het buitenland maar ook op de thuismarkt. Dit kan door knelpunten, zoals dreigende personeelstekorten, te identificeren en daar een aanpak voor af te spreken. Belangrijk is hierbij dat de te commercialiseren producten een plaats in een markt moeten veroveren waar de marktomstandigheden heel anders kunnen zijn (geen subsidies). Oplossingen kunnen liggen in afspraken tussen marktpartijen, maar ook in de sfeer van regelgeving, financiële arrangementen en wegnemen van belemmeringen. Ook kan het openen en betreden van markten buiten Nederland kan bijvoorbeeld via handelsmissies, exportbeleid en bilaterale overeenkomsten tussen Nederland en andere landen tot stand worden gebracht.

De nadere invulling van deze tafel gebeurt in nauw overleg en afstemming met de Topsector Energie.

2.4 Tafel Mobiliteit en transport

De tafel Mobiliteit & Transport richt zich op het verkennen van de mogelijkheden voor het sluiten van een akkoord over de wijze waarop de sector Mobiliteit & Transport zich duurzaam kan doorontwikkelen, gericht op groene groei en het bereiken van een CO₂-reductie voor de sector Transport en Mobiliteit van 60% in 2050, zoals aangegeven in de Roadmap van de Europese Commissie. De verkenning kan voortbouwen op het eerder gesloten Sectorakkoord Duurzaamheid in Beweging en moet leiden tot een verdieping en verbreding van de daarin gemaakte afspraken met als doel gezamenlijk te werken aan het halen van CO₂-reductiedoelen in 2020, 2030 en 2050. De werkgroep zal verkennen of het mogelijk is om in dezelfde tijdspanne als voor de andere thematafels geldt tot een akkoord te komen, of dat een deelakkoord op een later tijdstip kan worden opgeleverd.

De 14 partners van het genoemde sectorakkoord zouden dan ook een rol moeten spelen aan de tafel Mobiliteit & Transport, mogelijk aangevuld met andere stakeholders. Aanknopingspunten voor de CO₂-reductie zijn zowel gelegen in voertuigefficiëntie en CO₂-arme brandstoffen, als in het beïnvloeden van gedrag van personen, verladers en vervoerders ter vermindering van de mobiliteitsvraag. Onderwerpen daarbij: instrumentatie, rol van bedrijfsleven en overheid, infrastructuur, groene groei, relatie met beleid EU en omliggende Lidstaten, financiering.

De tafel richt zich op de volgende vragen:

1. Kan de sector Mobiliteit en Transport zich duurzaam ontwikkelen en daarbij uitkomen op een minimale CO₂-reductiedoelstelling van -60% in 2050, zoals aangegeven in de EU-roadmap, met als tussendoelstellingen -30% in 2030 en > -20% in 2020?
2. Goederenvervoer. Hoe gaat de sector komen tot grotere logistieke efficiëntie (o.a. hogere beladingsgraad), en zuiniger transport onder meer door bundeling van goederenstromen en betere benutting van alle modaliteiten, daarbij bijdragend aan de doelstellingen van de Topsector Logistiek? Welke kansen zijn er daarbij voor de transportsector (vervoerders, verladers), vrachtauto-industrie, scheepvaart (binnenvaart en zeevaart) en de railsector om groen uit de crisis te groeien?
3. Personenmobiliteit. Welke aanpak ziet het overleg om te komen tot ander mobiliteitsgedrag (minder, anders). Welke prikkels kunnen daarvoor worden ingezet? Welke belemmeringen dienen hiervoor te worden weggenomen?

4. Met welke aanpak kunnen alternatieve brandstoffen (elektrisch, waterstof, LNG en andere gasvormen) worden gestimuleerd, zodat dit bijdraagt aan duurzame groei? Hoe pakken we dat o.a. qua temporisering, financiering aan?

3. Rol van de Regiegroep Energieakkoord

De Regiegroep Energieakkoord is de opvolger van de ad hoc Commissie Energie en Economie, de commissie die het SER-advies *Naar een Energieakkoord voor duurzame groei* heeft voorbereid⁴. De primaire verantwoordelijkheid van de Regiegroep is de regievoering van het proces dat tot het beoogde akkoord moet leiden. Daartoe heeft de Regiegroep in gezamenlijk overleg de taakopdrachten en de samenstelling van de tafels bepaald. De regiegroep bespreekt gedurende het proces de resultaten van de werkzaamheden uit de onderscheiden tafels om tot een samenhangend en toekomstgericht akkoord te komen. Met het oog hierop maken de betrokken kennisinstellingen onder regie van het PBL tussentijds een overzicht van de voortgang bij de tafels. Van belang is daarbij in ieder geval dat de ambities en resultaten van het akkoord aansluiten bij de ambities van het kabinet.

De Regiegroep heeft ook als taak er voor te zorgen dat de uitvoering van het Energieakkoord voor duurzame groei stevig verankerd wordt (governance) en daardoor toekomstbestendig is. Hiertoe ontwikkelt de Regiegroep een voorstel. De tafels kunnen daarvoor input leveren.

De regiegroep organiseert de communicatie rondom het traject.

---

⁴ De samenstelling is als volgt: Wiebe Draijer (voorzitter), Pieter Boot (PBL), Els Bos (FNV), ZKH Prins Carlos de Bourbon de Parme (Nederland Krijgt Nieuwe Energie), Klaas van Egmond (kroonlid SER), Mariette van Empel (ministerie I&M), Cees Oudshoorn (VNO-NCW), Erik te Brake (MKB-Nederland), Meindert Smallenbroek (ministerie W&R), Jaco Stremler (ministerie EZ), Ron Wit (SNM), Nikolai Bloem (SER-secretariaat) en Ton van der Wijst (SER-secretariaat).

Deelnemers Tafels Energieakkoord

Vooraf

Bij de start van ieder tafel is een startdocument beschikbaar met de uitgangssituatie, relevante trends en doelstellingen. Dit document wordt vanuit PBL/ECN opgesteld. Per tafel kunnen deelnemers aan het begin van het proces een scenario voor 2030 maken op basis van het energietransitiemodel. Hierdoor ontstaat inzicht in de bandbreedte van de aannames/keuzes en het resultaat dat dit oplevert (kosten, CO₂-uitstoot, percentage duurzame energie etc.).

Verder bepaalt iedere tafel zelf haar werkplan, rekeninghoudend met de deadlines. In april moeten de contouren van het deelakkoord bekend zijn. Buiten de vergaderingen worden de deelnemers aan de overlegtafel van tijd tot tijd via digitale technieken bevraagd, bijvoorbeeld over hun ambities, doelen, verwachtingen, knelpunten, gewenste uitkomsten en mogelijke compromissen. Dit ontlast niet alleen de vergaderingen, het verdiept ook het inzicht en bevordert daardoor de procesgang.

Klankbordgroepen

Niet alle stakeholders en andere belanghebbenden kunnen aan de thematafels deelnemen. Door het grote aantal stakeholders is bij enkele tafels een splitsing aangebracht tussen deelnemers aan tafel en een klankbordgroep. De gesprekken en later de onderhandelingen zullen aan de tafels plaatsvinden.

De klankbordgroep wordt regelmatig bij het proces betrokken, bijvoorbeeld op uitnodiging bij een specifiek thema, een hoorzittingen of anderszins.

De samenstelling van de klankbordgroepen is divers van aard. Sommige zijn door hun representatieve karakter potentiële medeondertekenaar, andere vertolken vooral maatschappelijke geluiden en meer diffuse belangen. Deze heterogeniteit maakt dat maatwerk nodig is voor de mate waarin stakeholders uit de klankbordgroep bij het proces worden betrokken; dat geldt in het bijzonder voor de eindfase.

Secretariaat

Iedere thematafel heeft een secretariaat. De secretaris is afkomstig van een van de grote adviesbureaus; hij/zij is *pro bono* beschikbaar gesteld. Daarnaast is een beleidsmedewerker van de SER op parttime basis aan het secretariaat verbonden. Iemand van het PBL of ECN is de kennisleverancier; hij/zij levert al dan niet uit de eigen instelling de noodzakelijke kennis aan. Iedere secretariaat beschikt ten slotte ook over een ministerieel contactpersoon. Deze levert de relevante informatie vanuit de ministeries, verwante organisaties (bijvoorbeeld Agentschap.nl), en Europese instellingen.

Tafel 1: Gebouwde omgeving: energiebesparing en decentrale hernieuwbare energieopwekking

Voorzitter:

Lodewijk de Waal

Leden:

Teun Bokhoven (DE-Koepel/Topsector)

Erik te Brake (VNO-NCW en MKB-Nederland)

Yde van der Burg (FNV-Bouw)

Thijs de la Court (VNG)

Jos van Dalen (Min. W&R)

Aart Dekkers (Min. EZ)

René van Genugten (Aedes)

Lot van Hooijdonk (Provinciale Milieufederatie)

Marlon Huysmans (De Groene Zaak)

André Jurjus (Energie Nederland)

Rens Knegt (Netbeheer Nederland)

Ton van Korven (LTO-NL)

G. Lokhorst (CNV-vakmensen)

Rob Mulder (Vereniging Eigen Huis)

Ronald Paping (Woonbond)

Maarten van Poelgeest (VNG; onder voorbehoud)

Alex Raes (Min. Financiën)

Joep Rats (Bouwend Nederland)

Titia Siertsema (UNETO-VNI)

Hans van der Spek (FME)

Hans van der Vlist (E-decentraal)

Joke de Vroom (Min. I&M)

Ernst Vuyk (Natuur & Milieu)

Secretariaat:

Jan-Willem van den Beukel

Nikolai Bloem

Hans Elzenga

David van der Woude

Tafel 2: Industrie, grootschalige energieproductie en ETS

Voorzitter:

Ab van der Touw

Leden:

Hans Alders (Energie Nederland)
Monique van Eijkelenburg (DE-Koepel)
Marten van der Gaag (IPO)
Reinier Gerrits (VNCI/VNPI)
Frits de Groot (VNO-NCW en MKB Nederland)
Hans Grünfeld (VEMW)
Diederik de Jong (Min. I&M)
Rens Knegt (Netbeheer Nederland)
Hans Koning (Min. Financiën)
Joop Oude Lohuis (De Groene Zaak)
Marina Nolle (CNV Publieke Zaak)
Pim de Nijs (CNV Vakcentrale)
Margreet Pasman (FNV bondgenoten)
Cock Pietersen (FME)
Geert Ritsema (Milieudefensie)
Joris Thijssen (Greenpeace)
Annemiek Traag (IPO)
Rob van der Valk (LTO)
Tjalling de Vries (Min. EZ)
Ron Wit (Natuur & Milieu)

Secretariaat:

Jan Brouwer
Michaela Drahos
Ton van Dril
Elske van Efferink
Joske van Gils
Rob Weterings

Tafel 3: Commercialisatie innovatie en schone energietechnologieën

Voorzitter:

Michiel Boersma
Manon Janssen

Leden:

Els Bos (FNV-vakcentrale)
Linda Brinke (Min Fin)
Jeroen Bremmer (Natuur & Milieu)
Hugo Brouwer (Min. EZ)
Thomas Grosfeld (VNO-NCW en MKB-Nederland)
Harry Kager (LTO-NL)
Wytske van der Mey (Min. I&M)
Ad van den Ouweland (De Groene Zaak)
Jos Rokx.(Min. OCW)
Walter Ruijgrok (Energie Nederland)
Titia Siertsema (UNETO-VNI)
Hans van der Spek (FME)
Dick Tommel (DE-Koepel)
Jos van de Werken (Metaalunie)
Bart Wesseling (WNF)

Secretariaat:

Joske van Gils
Foppe de Haan
Koen Schoots
Alexandra van Selm

Tafel 4: Mobiliteit en transport - verkenning

Voorzitter:

Paul de Krom

Leden:

Maarten van Biezen (Natuur en Milieu)

Olaf de Bruijn (RAI)

Koos Burgman (Bovag)

Hendrik-Jan Heeres (Min Fin)

August Mesker (VNO-NCW en MKB Nederland)

Alexander Sakkers (Topsector logistiek/TLN)

Rink Jan Slotema (EVO)

Ivo Stumpe (Milieudéfensie)

Ger van Tongeren (Deltalinqs)

Aad Veenman (Topsector Logistiek)

Jeroen Visser (FNV-vakcentrale)

Petrouschka Werther (Min. I&M)

Julia Williams (Min. EZ)

Guido van Woerkom (ANWB/Formule E-team)

Secretariaat:

Henriëtte ten Berge

Niels Achterberg

Marko Bos

Sjors Martens

Jan Ros

Herman Taal